

SÍMBOLS i ICONOGRAFIA

Introducció

S'anomena iconografia la branca de la teoria de l'art que explica, descriu i classifica els símbols artístics. La iconografia no estudia l'estil artístic, sinó l'assumpte o el tema de què tracta una obra d'art. Amb la iconografia podem conèixer el significat d'una obra d'art, les al·legories i les referències culturals o religioses d'una imatge.

En iconografia es treballa a partir de tres conceptes bàsics:

símbols, icones i al·legories:

- **Un símbol** és un signe figuratiu que representa un concepte, que és la imatge, l'atribut o l'emblema d'alguna cosa. En el símbol una idea, un país, una persona (generalment poderosa), etc. es representa a través d'una imatge (per exemple: el colom és el símbol de la pau, l'àguila és símbol de la força, la corona és símbol de reialesa o les quatre barres són el símbol de Catalunya)
- **Una icona** és una imatge, un símbol que manté una relació de similitud amb la cosa representada (per ex., els senyals del trànsit. La paraula prové del grec bizantí (*eikon/eikōnos*, que significa "imatge"). Les icones, en general són símbols molt més concrets i visuals. En l'àmbit religiós "icona" és qualsevol representació de tipus religiós i especialment les tables pintades amb representacions religioses que s'usen a les esglésies cristianes bizantines.
- **Una al·legoria** és una representació pictòrica o plàstica d'un concepte abstracte, s'expressa sobre tot mitjançant personificacions o en metàfores (comparacions). Per exemple la justícia es representa al·legòricament com una figura femenina, amb una balança i una espasa i sovint amb una venda que li tapa els ulls. En general quan un símbol es torna molt complex s'anomena al·legoria.

Totes les religions tenen símbols, icones i al·legories que serveixen per a l'educació popular i per identificar els elements centrals de la fe. A través

de símbols, icones i al·legories allò que és general i abstracte (la fe i els seus misteris) es fa concret i es revela a tothom.

Mitjançant els símbols les idees es transformen en imatges i amb una imatge reconeixem un concepte.

Identificant les imatges, s'identifiquen les idees. El particular representa l'universal. El sentiment religiós s'ha expressat sempre en forma de símbols i imatges (icones). Estrictament parlant, totes les religions són al·legories en elles mateixes: sobre Déu no es pot dir res perquè ningú no l'ha vist i, per tant, necessàriament s'ha de representar amb imatges.

UN PROBLEMA MOLT IMPORTANT EN ICONOGRAFIA SÓN ELS MANLLEUS

Cal tenir present que cada cultura construeix els seus propis símbols, que sovint resulten difícils de comprendre des d'una altra cultura o des d'un altre temps històric.

Per entendre la iconografia cal comprendre el context de les representacions. Els emojis, per exemple, són les representacions iconogràfiques de la cultura del segle XXI i molt sovint es produeixen *manlleus culturals* de símbols cristians en cultures on el cristianisme no és ja una pràctica religiosa majoritària.

***Manllevar* significa treure una cosa a algú altre (o agafar-la en préstec) per aprofitar-la d'alguna manera. Quan en la música *trap* s'aprofiten elements de la iconografia cristiana (la creu, per exemple) o quan algú es tatua elements simbòlics cristians (el colom...) es fa un manlleu cultural.**

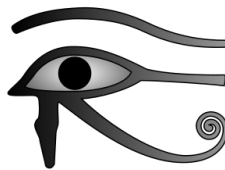
Quan algú vol expressar el dolor i es tatua una creu ho fa perquè reconeix que una icona és prou potent i significativa dins una determinada cultura. Manllevar el símbol no vol dir compartir exactament el significat religiós que tenia un origen, però implica una reconsideració de la funció simbòlica.

Cada religió construeix els seus símbols propis, però també en reinterpreta d'altres. A través de la iconografia de cadascuna de les grans religions es pot construir un diccionari dels conceptes bàsics de cada creença.

En grec, *icona* significa imatge i *grafia* vol dir escriptura. La iconografia religiosa és la part de la teoria de l'art que permet identificar el valor simbòlic de les imatges i en particular de les imatges religioses.

EXERCICIS:

A Egipte, l'ull d'Horus (Udyat) era un símbol bona salut i protecció vinculat a Horus.

A Grècia, Zeus porta un llamp, Apol·lo una cítara, Àrtemis un arc i Atena un òliba. Busca informació sobre la raó per la qual aquests elements es vinculen als déus olímpics.

Zeus:

Apol·lo:

Àrtemis:

Atenea:

Totes les grans religions d'Occident tenen un símbol bàsic. El símbol central dels cristians és la creu. Només en el budisme hi ha una diversitat de símbols que se situen tots al mateix nivell. Per què la creu és la base del misteri cristià?

La religió jueva té com a símbol l'*estrella de David*, formada per dos triangles equilàters entrelaçats. Dibuixa-la i explica per què aquests dos triangles representen l'equilibri:

Per a la religió jueva és molt important la *Menorà*, un canelobre o llum d'oli de set braços. Busca a Internet què significa aquest símbol.

L'Islam té com símbol la mitja lluna, o lluna creixent. Sovint quan es representa en una bandera es pinta de verd, color d'esperança, o de vermell, color de la sang i el sacrifici. Molt sovint la lluna creixent va acompanyada d'una estrella. Dibuixa-la.

Busca a Internet que és el *dharmachakra*, o roda del Dharma budista i dibuixa'l. Per als budistes la vida és un cicle que inclou reencarnacions diverses fins que ens alliberem del dolor. Et sembla que aquesta creença té alguna relació amb el símbol de la roda? Per què?

La iconografia cristiana té per font bàsica la Bíblia, però també els evangelis apòcrifs i la Llegenda àurea?

El símbol dels cristians és la creu, que representa la mort de Jesús. Però en els primers segles del cristianisme, el símbol que els identificava era l'*Ichthus* (en grec peix). Era un peix format per dos arcs en cercle.

Dibuixa un *Ichthys* o *Ichthus* amb només dues línies: